

on the use of general scientific and economic methods of research, the analysis of existing legislative acts, monographic publications, textbooks, teaching aids, urban programs for the use and protection of land, urban planning and land management documentation, directions and mechanisms for improving the management of urban land use have been processed, which is a novelty of the study. The proposals contained in the article have a practical direction. It has been substantiated that the decentralization of power and the reform of local self-government cause a fundamentally new relationship between the city center of the territorial community, settlements within the community and adjacent rural areas, which requires further research on improving the land management system and changing the role of cities in the formation of the land use of the united communities.

Keywords: land relations, management, institutionalization, decentralization of power, functional-planning structure of cities, land use.

Одержано 28.02.2017 р.

УДК 33.057.7:001.891

Тимечко Ірина Романівна,

к.е.н., с.н.с., докторант,

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПІДХОДІВ ЩОДО СУТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження обумовлена процесами децентралізації та євроінтеграції, що виділило територіальну громаду як основного суб'єкта на перший план. Постало пріоритетне завдання формування самодостатніх територіальних громад, що передбачає повноцінний їх розвиток. Метою статті є узагальнення підходів щодо сутності територіальної громади України. Здійснено систематизацію підходів щодо визначення поняття «територіальна громада». Виокремлено територіальну громаду як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Схарактеризовано інтерес (потреби) жителів як рушійна сила і надзвичайно важливий компонент у питаннях життєдіяльності територіальної громади. Виявлено особливість територіальної громади як суб'єкта транскордонного співробітництва з метою формування добросусідських відносин та поглиблення взаємодії між територіальними громадами в транскордонному просторі, що сприяє спільному вирішенню завдань місцевого розвитку. Встановлено, що процеси зближення територіальних громад в транскордонному просторі вимагають пошуку нових підходів до використання економічного, людського та природно-ресурсного потенціалу, що забезпечить досягнення якісно нового рівня ефективності і конкурентоспроможності економіки прикордонних територіальних громад та підвищення рівня життя їх членів. Виокремлено основні форми транскордонного співробітництва територіальних громад: єврорегіон; угода про транскордонне співробітництво в окремих сферах; взаємовигідні контакти між територіальними громадами. Запропоновано активізувати транскордонне співробітництво шляхом розробки та реалізації спільних ініціатив, заходів, проектів, програм та стратегій в окремих сферах, що передбачає координацію співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів; формування транскордонних об'єднань як добровільних об'єднань суб'єктів та/або учасників транскордонного співробітництва України та сусідніх держав, передбачених угодою про транскордонне співробітництво. Наукова новизна дослідження полягає у систематизації наукових підходів щодо сутності територіальної громади України, зокрема в транскордонному просторі, що дає можливість визначити специфіку пріоритетів місцевого розвитку та підвищити конкурентоспроможність територіальних громад з використанням потенціалу транскордонного співробітництва. Практична значущість полягає у важливості визначення сутності територіальної громади, що дозволяє визначити їх роль і місце в процесі впровадження реформи децентралізації влади та місцевого самоврядування в умовах євроінтеграції, з метою їх самодостатності та подальшого розвитку в транскордонному просторі. Подальші дослідження будуть спрямовані на територіальну громаду як основний суб'єкт транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції, що сприятиме спільному вирішенню проблем розвитку в транскордонному просторі.

Ключові слова: громада, територіальна громада, місцеве самоврядування, територія, інтерес, транскордонне співробітництво

ВСТУП

Постановка проблеми. Громада є тим єдиним об'єднанням, яке існує у всіх народів, незалежно від їх

звичаїв та законів. Поняття «територіальна громада» є порівняно новим та малодослідженим для економічної науки України. Разом із тим, у соціологічній і правовій доктрині дослідженню територіальних громад

приділяється серйозна увага, що пояснюється, насамперед, функціонуванням системи місцевого самоврядування і зростанням ролі спільноти в євроінтеграційних процесах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Фундаментальний характер мають наукові праці з питань функціонування територіальних громад таких авторів: П. Ф. Гураль [2], О. В. Батанов [4], І. Бутко [5], Н. І. Руда [7], М. А. Баймуратов [11], І. І. Бодрова [14], А. А. Коваленко [15], М. Корнієнко [16], Ю. В. Наврузов [17] та ін. В статті враховано підходи визначення сутності територіальної громади як основного суб'єкта місцевого самоврядування, проте вчені не розглядають територіальну громаду як суб'єкт транскордонного співробітництва.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення підходів щодо сутності територіальної громади України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Так, А. Токвіль, ідеолог теорії вільних громад, зазначає, що громадські інститути відіграють для встановлення незалежності ту ж роль, що і початкові школи для науки. Скороминущі пристрасті, хвилинні інтереси, випадкові обставини можуть створити лише видимість незалежності, однак деспотизм, загнаний всередину суспільного організму, рано чи пізно знову з'явиться на поверхні [1]. Громада має право на самостійність і незалежність від центральної влади за самою своєю природою, причому держава не створює громаду, а лише визнає її.

О. Гураль, застосовує історико-правовий підхід визначення територіальної громади як середовища, де українці в умовах багатовікової бездержавності, розділення української території, багаторазової денационалізації провідної верстви українства, зберігали громадську, державну та правову традицію [2].

Історична довідка щодо особливостей територіальної громади в Україні [2]:

– Київська Русь, віче – народні збори, основна форма життєдіяльності громади, одна з ранніх форм протипази княжому правлінню. Рішення на вічах приймалися звичайною більшістю голосів;

– Запорізька Січ (перша половина XVII ст.), козацька рада і курінно-кошовий устрій, організована самоврядна система;

– після входження західноукраїнських земель до складу Австрії розпочалися процеси посилення центральної державної влади та згортання місцевого самоврядування. Декретом австрійського імператора Йосифа II від 31 серпня 1786 р. маґдебурзьке право взагалі було скасоване;

– після революції 1848 р. ситуація змінилася. Відповідно до Березневої конституції 1849 р., 17 березня 1849 р. був виданий тимчасовий закон, який започаткував нову організацію сільських громад. Закон проголосив, що вільна громада є основою вільної держави. І хоча цей закон носив декларативний і загальний характер, який не міг бути реалізованим у Австрійській монархії, однак він все ж таки відіграв

позитивну роль для розвитку громад. На його основі 5 березня 1862 р. був прийнятий імперський закон про основні засади устрою громад. Відповідно до цього закону у всіх коронних землях, в тому числі в Буковині (1863 р.) і Галичині (1866 р.) були прийняті закони про громади, які врахували основні положення місцевого звичаєвого права і в умовах Австрійської конституційної монархії служили зміцненню громад і громадського правопорядку;

– відновлення української держави 1917 р. почалося з будівництва органів держави і місцевого самоврядування. Керівники Української Центральної Ради сформувавши відповідну концепцію місцевого самоврядування, в якій зазначалося, що на місцях – у губерніях, повітах, волостях, містах повинна функціонувати сильна і добре організована народна влада, а шлях до демократичного державного і суспільного устрою лежить через розвиток самоврядування громад. Однак в період революції, війни, більшовицької влади ці положення так і не вдалося реалізувати;

– початок незалежної України демократичні принципи життєдіяльності громад почали відроджуватись; була ліквідована радянська система місцевих органів влади, відновлена система місцевого самоврядування, а територіальна громада на конституційному рівні закріплена як основа місцевого самоврядування.

Еволюція територіальної громади в Україні пов'язана з широкою традиційністю буття народу, духовною спадщиною, вченням про права людини, формуванням громадянського суспільства, становленням і розвитком самоврядного права та правової системи України, боротьбою українського народу за свою незалежність та зміцнення.

Так, наприклад, ідея громади посідає одне з важливих місць в державотворчій концепції М. Драгоманова (1841-1895 рр.). На його думку, самоврядування відіграло декілька важливих функцій: інституту виявлення і впровадження громадських ініціатив «на місцях»; організатора господарського і культурного життя певних громад, нарешті, представника цих громадянських об'єднань і мешканців певних територій перед державними органами влади. В будь-яких практичних діях або в теоретичних розрахунках «не повинно бути (та й не може бути) забуто, що самоврядування є лише форма, яка повинна бути наповнена реальним змістом: задоволенням потреб населення, економічних і культурних» [3]. «Громада» в концепції державного будівництва М. Драгоманова носить забарвлення сучасної територіальної громади як основи місцевого самоврядування.

О. Батанов вбачає в територіальній громаді територіальну спільноту, що складається з фізичних осіб, які постійно проживають і працюють на території села чи добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл, селища чи міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, нерухоме майно на даній території, платять комунальні податки і пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного

характеру [4, с. 77]. Вчений зазначає, що територіальна громада – це складна «кумулятивна» форма суспільної організації, сукупність людей (місцевих жителів), асоційованих на публічних засадах у межах певної території та об'єднана різноплановими ознаками системного характеру (зокрема, демографічний і територіальний (земляцький) зв'язок, правовий і політичний зв'язок, майновий (економічний) і професійний зв'язок, мовний і релігійний (соціально-культурний) зв'язок тощо) [4, с. 77]. Це об'єднання, яке не виключає право людини на індивідуальність, окреме житло та дозвілля, консолідує зусилля багатьох для досягнення бажаного всіма результату. У межах територіальних громад місцеві інтереси переважають над глобальними, відомчими та вузькопрофесійними. Ефект від такого об'єднання сильніший, ніж від механічного поєднання зусиль роз'єднаних індивідів, оскільки в рамках такої спільноти відбувається не тільки поєднання спільних зусиль в єдине ціле, а й спеціалізація окремих її членів для виконання професійних функцій, починаючи від господарських і завершуючи управлінськими. Інтеграція людей у територіальну громаду з метою спілкування, виховання, виробництва тощо має природний характер, відбувається на добровільній, свідомій основі, із врахуванням уявлень, побажань, мотивів, прагнень кожної людини або більшості людей. Ознакою територіальної громади є соціально-демографічна взаємодія, тобто сусідські відносини, спільні правила та норми поведінки, відчуття належності та співпричетності до подій у громаді, психологічна ідентифікація інтересів людини з інтересами спільноти, єдиними морально-етичними цінностями [4, с. 77].

І. Бутко зазначає, що територіальна громада «...це люди, які мешкають у певних територіальних межах та об'єднані спільними інтересами» [5, с. 8]. В. І. Кравченком, який визначає територіальну громаду як сукупність громадян, що спільно проживають у міському або сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус [6]. Н. І. Руда характеризує територіальну громаду як визнану законом групу людей, що володіє правом на місцеве самоврядування і виражає свою волю у самостійному розв'язанні [7].

К. Іонассен [8] та Д. Хіллері [9] визначають громади (community) як об'єднання людей в межах території, з поділом праці в спеціалізовані та взаємозалежні функції, із спільною культурою та соціальною системою, яке організовує свою діяльність, члени якого усвідомлюють їх єдність та приналежність до громади і хто може діяти колективно в організованому порядку. Дж. Хіллер дійшов висновку, що, незважаючи на наявні розбіжності, в більшості з них найважливішими є такі ознаки: соціальна взаємодія, територія і загальний зв'язок (або зв'язки).

Так, К. Іонассен визначив елементи громади (community) [8]: населення; територіальна база; взаємозалежність спеціалізованих частин громади і поділ праці в ньому; спільна культура і соціальна система, що інтегрують діяльність його членів; усвідомлення жителями єдності та належності до громади; можливість діяти на корпоративній основі

для вирішення місцевих проблем.

М. Баймуратов зазначає, що територіальна громада – це «...сукупність фізичних осіб, які постійно мешкають на певній території та пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру» [10, с. 115]. В територіальній громаді як спільноті жителів, об'єднаних спільною діяльністю, інтересами та цілями щодо задоволення потреб, пов'язаних з побутом, середовищем мешкання, відпочинком, навчанням, спілкуванням передбачається відповідна «стійкість», «цілісність», що об'єднується та характеризується системними зв'язками [10].

К. С. Бельський зазначає, що становить громади та моральний настрій її членів, які проживають разом, мають спільні житлові, освітні, культурні, а часто й релігійні інтереси, забезпечують у її межах природним шляхом міцний громадський порядок та утворюють умови для ефективного управління таким об'єднанням [11]. Зокрема інтерес жителя-члена територіальної громади базуються на «тріаді інтересів»: інтерес території; інтерес територіальної громади (спільний інтерес і в індивідуальному інтересі); інтерес жителя – члена громади (індивідуальний інтерес).

Так, Д. Норт вказує на те, чим різноманітніші інтереси, тим менша ймовірність, що особи, які мають будь-якої інтерес, зможуть забезпечити його за рахунок простої більшості в громаді. Тому зростає ймовірність появи складних форм обміну, пошук нових форм вирішення проблем, пов'язаних зі створенням коаліцій [12]. Таким чином, функція формальних правил полягає не тому, щоб сприяти обміну як такого, а обслуговувати цілком певні його форми.

І. Бодрова вирізняє такі концептуальні підходи визначення територіальної громади [13]: територіальний, пов'язаний з використанням такої характеристики, як постійне проживання осіб на території певного населеного пункту, і відповідним застосуванням термінів «населення», «жителі», «громадяни, які мешкають на території», «територіальний колектив» тощо; інтелектуально-комунікативний, публічно-правовий та комплексний.

Так, А. Коваленко стверджує, що територіальна громада виступає як центральний суб'єкт місцевого самоврядування, котрий має природне право на самостійне вирішення питань місцевого життя в межах Конституції і законів. Юридична природа територіальної громади двоєдина: громада має природні права і водночас позитивні права та несе юридичну відповідальність за їх реалізацію [14, с. 83].

М. І. Корнієнко визначає територіальну громаду як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, ототожнюючи його з населенням відповідної адміністративно-територіальної одиниці [15]. Разом з цим територіальний підхід до визначення поняття територіальної громади видається дещо звуженим, оскільки, як вказує Ю. Наврузов, всю систему стосунків між індивідуумами, які є членами громади, зводить лише до належності або неналежності до певної території [16]. При цьому, зазначає М. О. Баймуратов, втрачається соціально-правова сутність феномену територіальної громади, який полягає в розумінні населення як локального співтовариства

громадян (місцеве співтовариство), об'єднаних спільною діяльністю, інтересами, цілями щодо задоволення потреб, пов'язаних з побутом, середовищем проживання, дозвіллям, навчанням, вихованням, спілкуванням [10].

М. П. Орзіх розглядає територіальну громаду як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, – «...єдиний на території соціальний субстрат, який має власні інтереси», до складу якого входять «...громадяни України, іноземці, особи без громадянства, що постійно мешкають або працюють на даній території, або володіють на території нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори» [17, с. 67].

Комплексний, системний підхід до визначення поняття та ознак громади (community) застосовано колективом авторів під керівництвом Д. Барнса, які розглядають кілька концептуальних підходів до розуміння категорії «громада». Відмінності між ними класифікуються за п'ятьма категоріями [18]: визначає громаду як історично утворену спільноту людей, що характеризується спільністю традицій, культури; розглядає громаду як сукупність соціальних взаємодій, інтеракцій між індивідами. Прикладами таких взаємодій слугують родинні стосунки, проживання на одній території, належність до певної соціальної групи, зв'язки соціального захисту та підтримки; визначає громаду як спільного, колективного споживача. Тобто акцентується увага на первісності економічного виміру; базується на прерогативі виробництва та забезпечення громадських послуг. Тут здебільшого йдеться про владні повноваження територіальної громади на участь інституцій місцевого громадянського суспільства в життєзабезпеченні людей; громада характеризується своєю здатністю впливати на місцеве суспільне життя, своєю владою репрезентувати місцеве населення, а також наділяти його певними повноваженнями. Йдеться передусім про безпосередні та опосередковані, формальні та неформальні шляхи здійснення політичної волі, громадських дій.

Р. Шаффер пропонує наступні підходи дослідження громади [19]: якісний підхід, ключовим є питання рівень якості життя членів громади; екологічний підхід, вивчення громади у природно-географічному просторі; етнографічний підхід, вивчення певного способу життя, акцент робиться на культурному просторі; соціологічний підхід, розглядає громаду як соціальну систему та описує соціальні відносини, типові для певних груп та більш великих соціальних утворень як усередині спільноти, так і у відносинах із зовнішнім середовищем; економічний підхід вивчає взаємодію суб'єктів економічних відносин в межах територіальної громади враховуючи наявні ресурси громади.

Сутнісні характеристики територіальної громади, на думку І. І. Мелехіної, можуть бути представлені сукупністю наступних ознак [20]: прив'язаність територіальної громади до території природного проживання людей, чим детерміновано первинність самовизначення з наступним оформленням юридичного статусу; членство в територіальній громаді, яке засноване на спільності

інтересів; самоврядність, яка є формоутворюючою основою владовідносин; здатність до структурування та утворення внутрішньо-організаційних управляючих структур; соціальне функціонування на базі колективних форм діяльності для життєзабезпечення спільних інтересів; впорядкованість відносин на основі правових та інших соціальних норм, яка дає змогу визначати їх як суб'єктів права, здатність бути суб'єктом комплексних правовідносин; обумовленість діяльності не лише індивідуалізуючими, а й об'єднуючими факторами, стійкістю інтересів, зв'язків і форм соціальної практики; первинність у відношенні до об'єднань, які формуються націями, народом, державними структурами, що забезпечує діалектичний зв'язок з громадянським суспільством і державою; здійснення членами територіальної громади своєї психологічної ідентифікації з ним (формування та прояв відчуття співтовариства).

М. О. Баймуратов виділяє такі характерні ознаки територіальних громад [21]: територіальна, яка пов'язується з «дислокацією» місцевого самоврядування на рівні села, селища, міста, як територіальної основи муніципальної демократії; інтегративна, за якою територіальна громада виникає на основі об'єднання всіх жителів, які мешкають на певній території, незалежно від того, чи є вони громадянами даної держави, тобто членами територіальної громади можуть бути громадяни даної держави, а також іноземні громадяни, особи без громадянства, які постійно мешкають на певній території. Також, на думку цього автора, можливе включення до територіальної громади біженців і переміщених осіб; інтелектуальна, зумовлена наявністю у жителів спільних інтересів, які мають специфічний характер і виявляються у вигляді широкого спектра системних індивідуально-територіальних зв'язків; майнова, яка випливає з права цих спільностей мати спільну комунальну власність; фінансова, зумовлена тим, що члени територіальної громади є платниками місцевих податків і зборів.

Вище зазначені ознаки в сукупності створюють системні зв'язки територіально-особистісного характеру та окреслюють структурно-функціональний характер територіальної громади, але все-таки дають лише його зовнішній атрибутивний опис, не розкриваючи її специфіки як особливої, порівняно невеликої соціальної спільності локально-територіального функціонування з властивими їй демографічними, організаційними, економічними, соціально-психологічними, географічними та іншими особливостями [22].

Процеси зближення територіальних громад в транскордонному просторі вимагають пошуку нових підходів до використання економічного, людського та природно-ресурсного потенціалу, що забезпечить досягнення якісно нового рівня ефективності і конкурентоспроможності економіки прикордонних територіальних громад та підвищення рівня життя їх мешканців.

На нашу думку, враховуючи інтеграційний вектор України, актуальний і своєчасний підхід щодо сутності територіальної громади як основного суб'єкта транскордонного співробітництва. Транскордонне

співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Метою транскордонного співробітництва є формування добросусідських відносин та поглиблення взаємодії між територіальними громадами, що сприяє спільному вирішенню завдань місцевого розвитку. Відповідно до статті 5 Закону України «Про транскордонне співробітництво» територіальні громади можуть здійснювати транскордонне співробітництво [23]: в межах створеного євро регіону; шляхом укладання угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах; шляхом встановлення та розвиток взаємовигідних контактів між ними; обираючи форми транскордонного співробітництва відповідно до законодавства України [24].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Поглиблення транскордонного співробітництва

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Токвиль Алексис де. Демократия в Америке: Пер. с франц. / Предисл. Гарольда Дж. Ласки. – М.: Прогресс, 1992. – 554 с.
2. Гураль П. Ф. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження: автореф. дис. д-ра юрид. наук / П. Ф. Гураль. – Львів: Б. в., 2009. – 40 с.
3. Драгоманов М. Листи на Надніпрянську Україну [Електронний ресурс] // Б. Грінченко, М. Драгоманов. Діалоги про українську національну справу. – К., 1994. – 288 с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/drag/drag2.htm>.
4. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: монографія / О. В. Батанов; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К.: [Б. В.], 2001. – 260 с.
5. Турчинов І. Проблеми визначення правового статусу територіальних громад в Україні [Електронний ресурс] / І. Турчинов. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2010-1/doc/2/12.pdf>
6. Кравченко В. Місцеві фінанси України: Навчальний посібник. – К.: Знання, 1999. – 487 с.
7. Руда Н. І. Територіальна громада – суб'єкт конституційно-правових відносин: теоретичний та історичний аспекти / Н. І. Руда // Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Вип. 12. – К., 2001. – С. 232-243.
8. Jonassen C. T. Community Typology – Community Structure and Analysis [Text] / C. T. Jonassen. – N.-Y.: [s. n.], 1959.
9. Hillery G. A. Definitions of community: areas of agreement. *Rural Sociology*, vol. 20, pp. 111-123, 1955.
10. Баймуратов М. А. Публичная самоуправленческая (муниципальная) власть и гражданское общество: проблемы взаимосвязи и взаимозависимости / М. А. Баймуратов // Право и политика. – 2004. – № 3. – С. 82-87.
11. Бельский К. С. Выдающийся русский учёный-полицист В. Н. Лешков / К. С. Бельский // Государство и право. – 1996. – № 11. – С. 127-136.
12. Норт Д. К. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. – М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
13. Бодрова І. І. Концептуальні підходи до визначення поняття територіальна громада / І. І. Бодрова // Державне будівництво та місцеве самоврядування: Зб. наук. пр. – Х., 2004. – Вип. 7. – С. 62-73.
14. Коваленко А. А. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні: питання теорії та практики / А. А. Коваленко. – К.: Довіра, 1997. – 181 с.
15. Корнієнко М. І. Концептуальні основи місцевого самоврядування України // Місцеве та регіональне самоврядування України. – К.: Видання Фонду сприяння становленню і розвитку місцевого і регіонального самоврядування України, 1992. – С. 16-21.
16. Наврузов Ю. В. Системне визначення поняття категорії «громада» / Ю. В. Наврузов // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. УАДУ (Львівський філіал) / За заг. ред. А. О. Чемериса. – Львів: ЛФ УАДУ; Кальварія, 2000. – Вип. 4. – С. 223-224.

може здійснюватися шляхом розробки та реалізації спільних ініціатив, заходів, проектів, програм та стратегій в окремих сферах, що передбачає координацію співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів; формування транскордонних об'єднань як добровільних об'єднань суб'єктів та/або учасників транскордонного співробітництва України та сусідніх держав, передбачене угодою про транскордонне співробітництво.

Європейський інструмент сусідства та партнерства сприяє економічному та більш глибокому політичному співробітництву, надає допомогу для використання специфічних можливостей та вирішення проблем територій, що мають єдиний кордон з країнами ЄС або географічно близько знаходяться до країн-сусідів ЄС. Проте, основною проблемою є співфінансування проектів Програм транскордонного співробітництва, тому доцільно сприяти місцевому розвитку через співфінансування проектів транскордонного співробітництва, зокрема з місцевих бюджетів. Для цього необхідно, на всіх рівнях, визначити порядок співфінансування, який включатиме процедуру, механізми реалізації, фінансування з бюджету, моніторинг проектів.

17. Орзіх М. П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування / М. П. Орзіх // Місцеве та регіональне самоврядування України. – 1995. – № 1. – С. 67-75.
18. Danny Burns, Robin Hambleton, Paul Hogget. The Politics of Decentralization: Revitalising Local Democracy. – MACMILLAN, 1994. – P. 304 // Цит. за: Наврузов Ю. Категорія «громада» в сучасному лексиконі місцевого самоврядування // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президенті України. – К., 2000. – Вип. 1. – С. 276-277.
19. Shaffer R. Community Economics. Economic Structure and Change in Smaller Communities. Iowa, Iowa State University Press // Ames, 1989. – P. 4.
20. Мелехина И. И. Местное сообщество: Теоретико-правовой анализ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Краснодар, 2003. – 21 с.
21. Баймуратов М. О. Територіальна громада в політичній системі і системі місцевого самоврядування України / М. О. Баймуратов // В кн.: Муніципальне право України: Підручн. / За ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. – К., 2001. – С. 122-123.
22. Баймуратов М. О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення / М. О. Баймуратов // Юридика освіта і правова держава: Зб. наук. праць. – Одеса, 1997. – С.96-101.
23. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року № 1861-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
24. Тимечко І. Класифікація механізмів взаємодії суб'єктів економічних відносин у транскордонному просторі / І. Тимечко // Регіональна економіка. – 2016. – №1(79). – С. 144-149.

Тимечко Ірина Романовна

ОБОБЩЕНИЕ ПОДХОДОВ К СУЩНОСТИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОБЩИНЫ УКРАИНЫ

Актуальность темы исследования обусловлена процессами децентрализации и евроинтеграции, что выделило территориальную общину как основного субъекта на первый план. Встала приоритетная задача формирования самодостаточных территориальных общин, предусматривает полноценный их развитие. Целью статьи является обобщение подходов к сущности территориальной общины Украины. Проведена систематизация подходов к определению понятия «территориальная община». Раскрыта суть территориальной общины как первичного субъекта местного самоуправления. Охарактеризован интерес (потребности) жителей как движущая сила и чрезвычайно важный компонент в вопросах жизнедеятельности территориальной общины. Установлено, что процессы сближения территориальных общин в трансграничном пространстве требуют поиска новых подходов к использованию экономического, человеческого и природно-ресурсного потенциала, что обеспечит достижение качественно нового уровня эффективности и конкурентоспособности экономики приграничных территориальных общин и повышение уровня жизни их членов. Выявлено особенность территориальной общины как субъекта трансграничного сотрудничества с целью формирования добрососедских отношений и углубления взаимодействия между территориальными общинами в трансграничном пространстве, содействует совместному решению вопросов местного развития. Выделены основные формы трансграничного сотрудничества территориальных общин: Еврорегион; соглашение о трансграничном сотрудничестве в отдельных сферах; взаимовыгодные контакты между территориальными общинами. Предложено активизировать трансграничное сотрудничество путем разработки и реализации совместных инициатив, мероприятий, проектов, программ и стратегий в отдельных сферах, предусматривает координацию сотрудничества и аккумуляирования ними на определенный период ресурсов с целью совместного осуществления соответствующих мероприятий; формирование трансграничных объединений как добровольных объединений субъектов и/или участников трансграничного сотрудничества Украины и соседних государств, предусмотренное соглашением о трансграничном сотрудничестве. Научная новизна исследования заключается в систематизации научных подходов к сущности территориальной общины Украины, в частности в трансграничном пространстве, что дает возможность определить специфику приоритетов местного развития и повысить конкурентоспособность территориальных общин с использованием потенциала трансграничного сотрудничества. Практическая значимость заключается в важности определения сущности территориальной общины, позволяет определить их роль и место в процессе внедрения реформы децентрализации власти и местного самоуправления в условиях евроинтеграции с целью их самодостаточности и дальнейшего развития территориальной общины в трансграничном пространстве. Дальнейшие исследования будут направлены на территориальную общину как основной субъект трансграничного сотрудничества в условиях евроинтеграции, что будет способствовать совместному решению проблем развития в трансграничном пространстве.

Ключевые слова: община, территориальная община, местное самоуправление, территория, интерес, трансграничное сотрудничество.

Tymechko Iryna R.

GENERALIZATION OF APPROACHES TO THE ESSENCE OF TERRITORIAL COMMUNITY IN UKRAINE

The urgency of research subject is stipulated by the decentralization and European integration processes, which have detached the territorial community as major entity. Forming of self-sufficient territorial communities with full-scale development has become the priority task. The article aims to generalize approaches to the essence of territorial community in Ukraine. Systematization of approaches to definition of the notion “territorial community” has been

conducted. Territorial community is detached as the primary local self-governance entity. Residents' interest (needs) has been characterized as the driving force and the most important component of territorial community's living activity. Peculiarities of territorial community as cross-border cooperation entity have been outlined in order to form good neighborhood relations and to strengthen cooperation between territorial communities in cross-border space, promoting solution of local development tasks. The fact that the processes of territorial communities' rapprochement in cross-border space require the search for new approaches to the use of economic, human and natural resources potential in order to maintain achievement of qualitatively new level of economy efficiency and competitive ability of bordering territorial communities, and improvement of its members living standards, has been emphasized. The following major forms of territorial communities' cross-border cooperation have been detached: Euroregion; cross-border cooperation agreement in certain spheres; mutually beneficial contacts between territorial communities. It has been suggested to activate cross-border cooperation through development and implementation of joint initiatives, activities, programs and strategies in certain spheres, including coordination of cooperation and accumulation of resources for the defined period in order to conduct jointly relevant activities; forming of cross-border groupings as voluntary groupings of entities and/or participants of cross-border cooperation of Ukraine and neighbouring countries, stipulated by agreement on cross-border cooperation. Scientific novelty of research lies in the systematization of scientific approaches to the essence of territorial community in Ukraine, in particular in cross-border space. It allows defining of local development priorities specifics and improving of territorial communities' competitive ability using the cross-border cooperation capacity. Practical importance lies in the defining of territorial community essence in order to determine their role and place in the process of authorities and local governance decentralization reform in terms of European integration with the aim of their self-sufficiency and further development in cross-border space.

Keywords: community, territorial community, local governance, territory, interest, cross-border cooperation

Одержано 16.02.2017 р.

УДК 330.332.01

Цанько Олександра Олександрівна,
аспірант кафедри економічної політики та економіки праці,
Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президенті України

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Незважаючи на те, що багато вітчизняних та зарубіжних дослідників займаються вивченням проблем інвестування, на сьогоднішній день питання визначення інвестиційної привабливості регіону залишається відкритим, не має також єдиної системи класифікації факторів інвестиційної привабливості. Для вітчизняної науки цей напрям є перспективним та актуальним, особливо при формуванні стратегій регіонального розвитку. Проведено дослідження інвестиційної привабливості регіону, виявлено основні фактори, що впливають на неї. Проаналізовано наукові праці вітчизняних дослідників, публікації та звіти міжнародних організацій, дані міжнародних економічних рейтингів. Визначено, що інвестиційна привабливість регіону – сукупність ознак, властивостей, притаманних цьому регіону, на основі яких базується оцінка інвестора, щодо здатності регіону ефективно залучати капітал. Узагальнивши результати проведених досліджень, що стосуються інвестиційного клімату і регіональної привабливості, виділено чотири групи чинників, які впливають на прийняття інвесторами рішень: суспільно-політичні, економічні, інформаційні, геополітичні. Група суспільно-політичних чинників характеризує якість трудових ресурсів, ділове середовище регіону, політичну систему, дає можливість оцінити рівень розвитку соціальної інфраструктури, законодавчу базу в сфері інвестування. Економічні фактори формують картину розподілу ресурсів, впливають на прибутковість інвестиційних проектів. В сучасних умовах розвитку світового господарства спостерігається посилення ролі інформації у досягненні соціально-економічного прогресу. Подача правдивої, достовірної, актуальної інформації про регіон у вигляді промоційних заходів приваблює інвесторів, посилює їхній інтерес до регіону, як до потенційного об'єкту капіталовкладення. Геополітичні фактори, які пов'язані географічним розташуванням, розміром території, чисельністю та етнічним складом населення, а також близькістю до державних кордонів мають неабияке значення, адже на ці фактори першочергово звертають увагу інвестори при проведенні оцінювання привабливості регіону. Не менш важливого значення для іміджу регіону чи країни мають результати оцінювань незалежних експертів міжнародних організацій та рейтингових агентств. Найпоширенішими показниками економічного характеру, які можуть застосовуватись при дослідженні інвестиційної привабливості країни є індекс сприйняття корупції,